

Vrakrester

Dramatisering efter Erich Maria Remarque

av Christian Lanciai

Personerna:

Valdemar Rawitz

Madeleine Madou

Viktor Lomonosov

Löjtnant Gottwald von Haake

en soldat

Sibylla

Stutzinski

Jacques, skådespelare

Jules
en fransk polis
Joseph, servitör
En sjukskötare

Handlingen utspelar sig i Paris 1938 fram till krigsutbrottet,
med ett intermezzo på Rivieran.

Akt I scen 1.

Paris, en bro över Seine, en kulen oktoberkväll.

En ensam ung dam vandrar längs broräcket,
stannar och tvekar inför att göra slag i saken.

Rawitz (kommer från motsatta hållet, observerar henne, tolkar hennes avsikter)

Tänk inte på det, mademoiselle.

Madeleine Vem, är ni och vad vill ni?

Rawitz Hur förfärligt livet än är så är det ändå värt att leva.

Madeleine Hur vet ni det?

Rawitz Jag har gått igenom minst lika svåra saker som ni.

Madeleine Hur kan ni veta det så säkert?

Rawitz Vi är alla vrak i dessa tider som bara lever för att få våra skeppsbrott fullbordade, men det hjälper inte att vi försöker dränka oss själva.

Madeleine Hur vet ni att jag funderade på att dränka mig?

Rawitz Det syntes långa vägar. Man går inte ut sent på kvällen i detta väder och ställer sig vid ett broräcke av någon annan anledning.

Madeleine Det lät på er som att ni haft liknande tankar själv.

Rawitz Inte idag. Jag var för trött för det.

Madeleine Ändå har ni stannat upp för att bekymra er om mig.

Rawitz Det är mitt jobb.

Madeleine Men ni är inte präst.

Rawitz Nej, läkare.

Madeleine Ni kan knappast bota döden.

Rawitz Ni är inte död ännu. Men jag kan rädda liv.

Madeleine Ni kan knappast rädda det liv som redan gått förlorat.

Rawitz Har ni förlorat en kär anhörig?

Madeleine Han dog idag. Därför är jag här. Jag kunde inte stå ut med att vara ensam med hans lik.

Rawitz Var bor ni?

Madeleine Ingenstans.

Rawitz Men var dog då er man?

Madeleine Han var inte min man. På ett hotellrum.

Rawitz Var han då en släkting?

Madeleine Nej, han var bara ett annat vrak som jag. Vi är ju alla vrak, som ni sade.

Rawitz På väg att stranda men ännu inte strandade. Men ni kände honom?

Madeleine Sedan två år. Vi var bekanta.

Rawitz Men han dog i sängen? Var han sjuk?

Madeleine Ja, han dog inte av något annat. Han vägrade lita på läkare. Jag tog en läkare till honom idag, men han körde ut honom. Han ville dö utan läkare.

Rawitz Jag beklagar. Då var han ändå er älskare?

Madeleine Ja, vi var bekanta. Plåga mig inte mer nu med honom. Han är död.

Rawitz Ursäkta mig, men ni kan inte lämna en avliden ensam på ett hotellrum. Liket måste ombesörjas i laga ordning. Den där läkaren fanns väl inte till hands för ett dödsintyg.

Madeleine Jag vill bara lämna allt bakom mig.

Rawitz Det förstår jag. Men om liket upptäcks övergivet måste det bli rabalder. Vill ni det? Var hotellrummet ert? Var någon av er inskriven?

Madeleine Jag orkar inte med formaliteter.

Rawitz Vem gör det? Men tyvärr är det enda sättet att undvika onödiga formaliteter att gå igenom nödvändiga formaliteter. Annars blir det bara värre.

Madeleine Kan ni hjälpa mig bli av med liket?

Rawitz Ja, formellt. Vi måste kontakta läkaren som var hos er. Han kan skriva ut certifikatet.

Madeleine Kan inte ni det?

Rawitz Nej, det måste vara en fransman. Jag saknar befogenhet.

Madeleine Är ni flykting?

Rawitz Ja.

Madeleine Det var han också.

Rawitz Kom, så ordnar vi upp det här innan polisen kommer, så slipper ni svara på fler pinsamma frågor.

Madeleine Men jag har ingenstans att bo. Jag kan inte bo i det rummet mera.

Rawitz Då får vi hitta ett annat hotell åt er.

Madeleine Var bor ni?

Rawitz Jag bor på ett pensionat, men det är inte passande för er.

Madeleine Vad som helst, bara inte det hotellet.

Rawitz Då får vi hitta på en tillfällig lösning. I nödfall får ni stanna en natt i mitt rum.

Madeleine Det är sent. Jag är rädd att det inte finns någon annan lösning.

Rawitz Jag är rädd för det också. Kom! Det är dags att vi lämnar den här återvändsgränden. Jag fick er i alla fall bort ifrån den.

(tar hand om henne och får henne bort därifrån.)

Scen 2. Rummet.

(Madeleine ligger på sängen. Rawitz kommer hem. Hon vaknar till.)

Rawitz Är ni kvar ännu? Jag trodde ni skulle ha gett er av.

Madeleine Jag har ingenstans att ta vägen.

Rawitz Ni är fri. Ni har befriats från ert lik. Saken är ombesörjd. Myndigheterna har tagit hand om saken. Dödsorsaken är fastställd. Alla papper är klara. Ni kan börja leva igen.

Madeleine Jag har ingenting att leva för.

Rawitz Nonsens. Någonting har ni väl gjort i livet. Ni har ju kommit så här långt och överlevt. Det är bara att fortsätta.

Madeleine Fortsätta med vad? Vinddrivning? Meningslöst dagdriveri?

Rawitz Menar ni att ni aldrig har arbetat?

Madeleine Inte med något samhällsnyttigt.

Rawitz Vad har ni gjort då?

Madeleine Sjungit.

Rawitz Bara sjungit?

Madeleine Så har jag hankat mig fram på sistone.

Rawitz Vad har ni sjungit? Serenader? Chansoner? Cabareter?

Madeleine Mest billiga romanser. Min mor var italienska. Sången och kärleken till musiken var min enda arvedel.

Rawitz Alltid något. Då kan ni sjunga och troligen rentav rent. Vad för sorts romanser?

Madeleine Jag brukade sjunga för emigranter på deras ställen deras egna sånger.

Rawitz Som?

Madeleine Ryska romanser. Men vad gör ni själv? Har ni anställning som läkare?

Rawitz Inte alls. Jag har inte arbetstillstånd här i landet som illegal immigrant. Jag rycker in när det behövs. Jag har vänner som kontaktar mig vid behov av speciella åtgärder. De behövs hela tiden. Därför är jag ständigt överarbetad och får ibland arbeta dygnet runt. Det händer att patienter dör medan jag opererar dem. Då blir jag helt slut, som idag. Någon hade misslyckats med en operation på henne och bara gjort läget värre, jag fick rycka in, jag försökte rädda hennes liv, men hon dog. Min föregångare hade slarvat för grovt.

Madeleine Abort?

Rawitz Bara om det är nödvändigt för att rädda moderns liv. Helst inte. En läkare är till för att rädda liv, inte för att ta dem. Ibland måste man välja mellan fostret och modern. Om moderns liv är i fara är det bättre att fostret dör än att båda dör. Men om ni kan sjunga på krogar, kanske jag kan hjälpa er. Jag har en god vän som är tamburmajor på en rysk krog som är ett tillhåll för ryska emigranter. Där kunde ni kanske uppträda.

Madeleine Jag älskar ryska och italienska romanser.

Rawitz I Paris kan man livnära sig som gatusångerska. Men så långt ska ni inte behöva sjunka.

Madeleine Jag kan inte sjunka lägre än jag redan gjort.

Rawitz De damer är många som kan påstå samma sak. Jag skulle nästan kunna säga det själv. Vi är alla vinddrivna i ett historiskt vacuum, som om vi bara väntade på stormen.

Madeleine Tror ni stormen kommer?

Rawitz Jag tror inte att någonting kan hålla den tillbaka. Den är värre än en naturkraft. Jag trodde aldrig nazisterna skulle kunna komma åt Österrike. Jag misstog mig fullständigt. Man vill gärna tro det bästa om sin värld och gör det så länge det går, men den måste alltid våldta dig bakifrån utan förvarning i alla fall.

Madeleine Så ni är österrikare?

Rawitz Och vad värre är: en judisk sådan.

Madeleine Då förstår jag att ni är emigrant.

Rawitz Vi är flyktingar inte bara i tillvaron utan från verkligheten, då den fördrivit oss med sin oacceptable absurditet. Det har bara gått tjugo år sedan det stora världskriget sattes punkt för med alla dess meningslösa massmord och fasor, men det struntar världen i som bara förträngt det och glömt det i den vanvettiga företagsamheten att förbereda ett nytt ännu värre. Mänskligheten är oförbätterlig, och det enda rimliga att göra som människa är att ta avstånd från den och inte ha något att göra med dess självdestruktivitet.

Madeleine Ändå är ni läkare och räddar liv.

Rawitz Det är det enda jag kan. Som ung var man idealistisk och trodde bara gott om världen och mänskligheten och ville gärna tjäna den, så jag utbildade mig till livräddare i tron på självklarheten att mänsklig humanism vore en prioritet för hela mänskligheten, vilket världskriget kom på skam med besked. Det var för sent för mig att backa ur. Jag blev fältläkare och fick ägna mig åt att reparera människor som gått i bitar, men jag kunde bara göra det fysiskt. Att deras själar var söndertrasade kunde ingen göra någonting åt. De fick fortsätta gå genom ett outhärdligt liv som sargade gengångare som inte kunde annat än spöka för en mänsklighet som sparat ur och fortsatte att insistera på att fullfölja den universella destruktionsen. Vi har hämtat oss efter den stora depressionen, så nu är det dags att börja kriga igen. De maktavande diktatorerna behöver underhållning.

Madeleine Ni är bitter.

Rawitz Nej, realistisk.

Madeleine Och ni grälar på mig för att jag hade självmordsavsikter.

Rawitz Självmord är ingenting annat än en feg undanflykt. Dessutom är det riskabelt. Man vet vad man har men man vet inte vad man får. De flesta som misslyckats med sina självmordsförsök har vittnat om hur de i det avgörande

momentet mellan liv och död överväldigades av ånger över försöket, som om de först i döden lyckats upptäcka livets ovärderlighet.

Madeleine Så långt kom jag aldrig.

Rawitz Så ni har aldrig gjort den upptäckten?

Madeleine Nej.

Rawitz Men ni har musiken. Kan inte den avhålla er från självdestruktivitet?

Madeleine Den har räddat mitt liv många gånger. Jag har åtskilliga självmordsförsök bakom mig. Jag har aldrig lyckats. Det var alltid musiken som återförde mig till livet.

Rawitz Alltid något. Men vi måste besöka den där ryska nattklubben och min vän Viktor Lomonosow. Han kan alltid fixa något.

Madeleine Det är svårt att göra sig populär med bara tristess. Folk vill bli uppmuntrade och bli glada och inte röras till tårar.

Rawitz Sentimentalitet går alltid hem i Paris.

Madeleine Jag har ingenting att förlora.

Rawitz Jag menar det. Vi har väl båda förlorat allt och det om och om igen, och jag för länge sedan.

Madeleine Det är väl det enda vi har gemensamt.

Rawitz Ni anar inte hur mycket rikedom och kreativitet som kan flöda ur melankoli, och desto mer ju djupare den är.

Madeleine Jag tror er.

(De reser sig, och han hjälper henne med hennes kappa. Sedan går de ut tillsammans.)

Akt II scen 1. Nattklubben Sheherazade.

Lomonosow Välkomna till helvetets förgård. Här är alla själar förlorade och njuter av det. De dränker sina besvikelser i försonande vin och champagne och mår bara bra av det ju längre de håller på. Somliga går aldrig hem men får bäras ut antingen som sanslösa eller livlösa. De flesta av oss är ryska emigranter som jag själv. Vi vet att vi är ett hopplöst släkte som bara har döden att leva för, då Ryssland aldrig mer kommer tillbaka.

Madeleine Är inte Sovjetunionen Ryssland?

Lomonosow Nej, Sovjetunionen är en grav, en likkista, där alla som är kvar är levande begravda. Så ni kan uppträda, mademoiselle?

Rawitz Hon sjunger helst ryska och italienska romanser.

Lomonosow Ju mera melankoliska, desto bättre. Är ni melankoliker?

Madeleine Om.

Lomonosow Då har ni den viktigaste meriten. – Var har du hittat henne, Valdemar? Har du fiskat upp henne ur Seine, eller räddat henne från missfall, som så många andra?

Rawitz Nej, Viktor, Madeleine har inte räddats från en misslyckad abort, som så många andra. Och inte heller hann hon hoppa i Seine, då jag råkade komma och avbryta henne.

Madeleine Det skulle ni aldrig ha gjort.

Rawitz Jag har inte fått äta upp det ännu.

Lomonosow Valdemar är en god kavaljer. Räddar han livet på någon tar han talesättet på allvar, att den som räddat någons liv är sedan ansvarig för det livet för resten av livet. Och han har räddat många liv.

Rawitz Och misslyckats med att rädda ännu fler. Jag började misslyckas redan i världskriget. Numera misslyckas jag mest bara med abortfall som någon föregångare klantat ihjäl.

Lomonosow Ändå fortsätter han att ta sig an hopplösa fall där föregångare misslyckats.

Rawitz Så att jag får bekräfta misslyckandet och avsluta det med dödscertifikat och formaliteter. Jag gör det bara får pengar. Även en läkarflykting med praktikförbud måste ju leva, tills vidare.

Lomonosow Du är en god läkare, den bästa jag vet.

Rawitz Du känner inte så många.

Lomonosow Är även mademoiselle här en flykting strandsatt i laglöshet?

Rawitz Inte alls. Hon har inga anmärkningar.

Madeleine Ni vet ingenting om mig.

Rawitz Det är kanske tur det.

Lomonosow Nej, det är bara ytterligare en fördel och merit. Här anställs ingen med något förflutet.

Rawitz Ändå finns knappast någon här utan något stort förflutet.

Lomonosow Det är en annan sak. Det är belastningar det förflutna som inte får beaktas. Har ni något namn, Mademoiselle?

Madeleine Madeleine Madou.

Lomonosow Ett bra artistnamn. Om ni kan sjunga tillräckligt melankoliskt och smärtsamt är er lycka gjord.

Madeleine Jag är rädd att jag kan sjunga smärtsamt så det förslår.

Lomonosow Utmärkt! Men vi måste ta er på prov först.

Madeleine Naturligtvis.

Lomonosow Är ni gift?

Rawitz Hon är nybliven änka.

Madeleine Inte alls. Vi hade bara tillfälligt sällskap. Han kom hit bara för att dö. Vi kom i själva verket hit för att göra slut efter två år, men han hann dö innan vi helt hade släppt varandra. Han lämnade skilsmässan oavslutad.

Lomonosow Så snopet.

Madeleine Snarare snöpligt.

Rawitz Det gjorde åtminstone skilsmässan oåterkallelig.

Lomonosow (till Rawitz) Har ni sällskap?

Rawitz Nej.

Madeleine Inte ännu.

Rawitz Helst inte. Min ställning är för osäker.

Madeleine Men vi har legat med varandra.

Rawitz Bara en gång.

Lomonosow En gång och aldrig mer?

Rawitz Hon var ensam och ville inte gå hem till sin döde kavaljer, så hon stannade hos mig, och jag hade bara en säng.

Madeleine Som var rymlig och bekväm.

Rawitz En gång.

Lomonosow Det är bra att ni inte har någon annan man.

Rawitz Jag kommer hit i ett annat ärende också. Haake är i Paris.

Lomonosow Haake? Vad gör han i Paris? Har du sett i syne?

Rawitz Nej, jag har sett honom flera gånger. Han har ställt frågor om emigranter. Det är bara en tidsfråga innan han kommer till din klubb och till mitt pensionat.

Madeleine Vem är mannen ni talar om?

Lomonosow Vår vän Valdemars ärkefiende. Han är en Gestapoman.

Rawitz Denne ärkenazist Haake, Madeleine, är en sadist vars livs högsta njutning är att tortera ihjäl folk, helst kvinnor.

Lomonosow Han torterade ihjäl vår vän Valdemars livs stora kärlek inför hans åsyn, i ett försök att få henne eller honom att ge information som ingen av dem hade. När hon dog blev Rawitz frigiven och lämnade sin ställning i Tyskland för alltid. Han var chefskirurg vid ett ledande sjukhus i Berlin.

Madeleine Jag förstår.

Rawitz Nej, inte ens en kvinna kan förstå ett sådant trauma, och allra minst om hon inte har känt den kvinnan. Sedan dess har jag egentligen bara levat för att en gång få ta livet av den mannen.

Lomonosow Och nu ser du din chans.

Rawitz Ja. Jag kommer att lura på honom som en tiger på sitt byte och inte slå till förrän jag är säker på att få honom.

Madeleine En läkare är till för att rädda liv, inte för att mörda.

Rawitz Tror du inte jag vet det? Men ingen annan kan dra honom inför rätta utom jag, och jag ser det som min plikt att befria mänskligheten från ett missfoster som bara kommer att fortsätta mörda folk i hemlighet om han får leva.

Madeleine Ta inga risker.

Lomonosow Du har din chans. Han är inte hemma i Paris. Han har inte tillgång till sina gelikar här. Är han ensam?

Rawitz Ja, han är ensam. Han kartlägger judiska flyktingar från Tyskland, troligen i avsikt att ringa in dem om tyskarna någon gång kommer till Paris när det nya kriget kommer.

Madeleine Det Gud förbjude.

Rawitz Tyvärr har Gud ingen möjlighet att träda emellan, när det handlar om en sådan total gudlöshet som är allt vad den nazistiska regimen handlar om.

Lomonosow Tack, Valdemar, för informationen. Jag ska hålla alla gluggar öppna och meddela dig om något dyker upp. Nu skall ni slappna av och njuta av den hjärtliga emigrantgemenskapen här. Känn er som hemma. Njut och drick champagne.

Rawitz Du vet att jag föredrar Calvados.

Lomonosow Mademoiselle?

Madeleine Calvados.

Lomonosow Bra! Ni är mina gäster i kväll. Sedan skall vi diskutera er altartjänst här, *Mademoiselle*. (*Han ger ett tecken till en servitör, som förplägar dem.*) För en bättre värld! (*De skålar hjärtligt och dricker.*)

Scen 2. På rummet.

Madeleine Har du aldrig lidit av din ensamhet?

Rawitz Jag har lärt mig leva med den.

Madeleine Det skulle jag aldrig kunna göra.

Rawitz Trivs du med din anställning?

Madeleine Jag kan uthärda den då jag vet att den bara är tillfällig.

Rawitz Kan du inte njuta av den? Du får ju fri kost och fria drinkar.

Madeleine Det känns ändå som en sorts prostitution.

Rawitz Tafsar de på dig?

Madeleine Jag håller dem på avstånd. Men de klär av mig in på bara kroppen i sina tankar, och det är ganska påfrestande.

Rawitz Du menar att du känner vad de tänker?

Madeleine Det gör alla kvinnor. Därför är de kvinnor. Och jag kan inte undvika deras ögon. De är alla öppna ingångar till glödande avgrunder. Utan musiken vore platsen outhärdlig.

Rawitz Viktor är nöjd med dig, och han är inte den enda. Jag tror faktiskt att alla är det, utom du.

Madeleine De är för många och för påträngande med sin dreglande lystenhet. Jag försöker undvika att se dem, men jag kan inte blunda. Många har erbjudit mig sällskap, men de utgör inget sällskap. De vill ha mitt sällskap bara med ambitionen att kunna utnyttja det för sina egna egoistiska avsikter. Jag känner dem alla. Sällskap är något annat. Det har man intimt med en enskild vän som man kan lita på. Du är ett sådant sällskap.

Rawitz Jag är rädd att jag inte duger mycket till. Jag måste ju rycka ut och arbeta hela tiden och kan aldrig hålla regelbundna tider. Jag är på ständig flykt. Och mitt ansvar förbjuder mig att ha stadigt sällskap.

Madeleine Varför det? Varför vill du inte riskera att unna dig någon lycka?

Rawitz Jag är för realistisk. Jag kan inte tro på lyckan. Den har aldrig annat än svikit mig. Jag kan inte satsa på något som jag vet att kommer att svika mig.

Madeleine Du har haft otur, men det är feget att inte försöka på nytt och ge sig själv chansen.

Rawitz Vad vill du med mig?

Madeleine Jag vill resa bort med dig och ha dig för mig själv.

Rawitz Vart då?

Madeleine Vart som helst.

Rawitz Jag är papperslös och har inget pass. Vid minsta myndighetskontroll blir jag utvisad ur landet. Jag är fånge i min egen hjälplöshet och kan bara vänta och hoppas och arbeta. Jag kan inte bo någon annanstans än tillfälligt här i Paris skummaste pensionat för andra flyktingar som jag. Får polisen nys om det här stället blir det omedelbart tömt och länsat på alla landsflyktiga hemlösa som skickas, i bästa fall, till Schweiz.

Madeleine Kan du inte ens resa till Rivieran?

Rawitz Inte utan risk, och i så fall bara för en ytterst tillfällig vistelse i andra skumraskhotell som detta.

Madeleine Låt oss ta risken. Jag behöver en semester, och ingen behöver det mer än du.

Rawitz Du kan ha rätt, men jag har plikter.

Madeleine Vad då för plikter? Det finns andra läkare som kan rycka in svart och göra olagliga aborter.

Rawitz I och för sig, som läkare är jag inte oersättlig, men det är något annat jag måste göra, som är viktigare.

Madeleine Vad kan vara viktigare än kärleken?

Rawitz Att hämnas den när den förtrampats.

Madeleine Vad tänker du på?

Rawitz (ser ner) Jag har sett mannen här i staden som mördade min älskade utan sak. Det är en hänsynslös nazist som bara lever för sin grymhet. Jag har sett honom flera gånger, och han tycks vara här för att sondera terrängen för när nazisterna kommer hit, vilket de planerar att göra. Han har inte sett mig, och jag måste åtgärda fallet, som en nödvändig operation, för att rädda andras liv.

Madeleine Det låter mera riskabelt än någonting annat.

Rawitz Det är det också, men det är bara jag som är tillräckligt motiverad för att utföra operationen.

Madeleine Berätta vad som hände, så att jag bättre kan förstå den absurda pliktkänsla för att ta ett liv när ditt enda jobb är att rädda liv.

Rawitz Det var i Berlin 1933.

Akt III scen 1. Ett förhörssrum hos Gestapo.

Soldat Vi kommer ingen vart med honom. Det är lönlöst att fortsätta tortera honom, då han inte vet mer än vad han redan avslöjat.

Haake Så länge en fånge fortfarande är vid liv har han fortfarande kvar något att berätta. Ju mer han insisterar på att han ingenting vet, desto mer vet han.

Soldat Men vi vet redan allt om honom.

Haake Vad vet vi? Berätta vad vi vet, och jag ska sedan berätta vad vi inte vet, och vad han ännu måste veta.

Soldat Han höll de båda efterlysta dolda hos sig i två veckor med risk för sitt liv. De var båda gamla vänner till honom, den ena hade räddat hans liv i Flandern i Bixschoote 1917 med risk för sitt eget liv, och den andra var en judisk författare som han skyddat i åratal. Han hjälpte dem att fly. Det är allt.

Haake Vad vi inte vet är hur han hjälpte dem att fly, vilka vägar de tog, vilka medhjälpare han haft och vad för papper de hade på sig, antagligen förfälskade identifikationshandlingar. Det är det vi vill veta, och det måste han veta.

Soldat Vi har nästan torterat ihjäl honom. Han låg medvetlös i fyra dygn, sedan har han bearbetats med samma identiska frågor oavbrutet under tre dagar och inte lyckats besvara en enda av dem med sin mörbultade och misshandlade kropp, så vi trodde han skulle slockna igen och avlida. Det är ett under att han alltjämt lever.

Haake Vi ska nog se till att han fortsätter att leva och att han känner att han lever. Vi har ett nytt medel till vårt förfogande.

Soldat Det enda han har kvar att leva för är döden.

Haake Det tror du? Hämta in det stackars misshandlade vraket. Han ska få se på fan.

Soldat Det har han redan gjort.

Haake Inte i den senaste formen. (*Han ger ett tecken, och några soldater hämtar in Rawitz svårt misshandlad och levande död.*)

.
Välkommen tillbaka, doktor Rawitz. Vi tröttnar aldrig på att ge er nya chanser. Nu ska ni få träffa en gammal bekant till er, som kan hjälpa er att komma ihåg vad ni förtränger. För in henne!

(Några soldater visar in Sibylla, en vacker ung dam.)

Rawitz (flämtar till) Sibylla!

Haake Tydligen känner ni ännu igen henne. Hon står inför samma behandling vi redan givit er. Allt vad hon och ni behöver göra för att undvika mer obehag är att bekänna vad ni vet.

Rawitz Men det finns ingenting mer att bekänna! Och hon vet absolut ingenting!

Haake Är ni så säker på det? Vi är inte lika säkra och ämnar ta reda på saken. Ni kan rädda henne från era behandlingar med att äntligen avslöja hur era båda vänner flydde och med vilka kontakter.

Rawitz Hon vet ännu mindre än jag! Hon är fullkomligt oskyldig! Hon är inte ens judisk! Hon är arier!

Haake Men hon har haft ihop det med er. Därmed är hon befläckt för resten av livet, och vi har rätt att göra med henne vad vi behagar.

Sibylla Jag vet inte vad ni talar om.

Rawitz Ni hör! Hon står fullkomligt utanför!

Haake Inte nu längre. – Fröken, ni skall berätta för oss allt vad ni vet om doktor Rawitz och hans affärer med människosmugglare, hans kolleger och judiska kontakter. Sedan får ni gå.

Sibylla Jag vet ingenting.

Haake Och det vill ni vi ska tro på? Ni anar inte vad som väntar er. Er behandling blir grymmare än doktor Rawitz, för ni är kvinna. Ni blir lättare att tortera och få till att bekänna vad som helst.

Sibylla Det är lönlöst, för jag vet ändå ingenting.

Haake Kommer ni fortfarande att veta ingenting efter att mina vakter fått nöjet att våldta er till oigenkännlighet? När de är färdiga med er kommer ni också att vara färdig, och inte ens doktor Rawitz kommer längre att vilja ha er eller ens kunna rädda er. Allt detta obehag kan ni slippa med att berätta vad ni vet.

Sibylla Men jag vet ingenting.

Haake Försök inte!

Sibylla Jag har tyvärr bara sagt sanningen i hela mitt liv. Jag har aldrig kunnat annat.

Haake Hör på den! En kvinna påstår att hon bara kan säga sanningen! Jag trodde jag redan hade upplevt höjden av lögnaktighet från en kvinna, men den här

överträffar hela sitt lögnaktiga kön! För ut henne! Ta henne under behandling! Få henne att smälta i blod och tårar! (*Soldater för ut Sibylla.*)

Jag har en överraskning till för er, doktor Rawitz. För in den andra fången!

(*En illa tilltygad fånge förs in, knappt igenkännlig.*)

Rawitz (flämtar till) Stutzinski!

Haake Så ni känner igen vraket av fången ni försökte hjälpa att rymma! Vi kan glädja er med att vi lyckats återbörda honom till er, om dock i ganska söndrigt skick. Ni får bara se honom denna enda gång. Vi har ingen anledning att hålla honom vid liv. Han är ju jude.

Stutzinski (rosslande) Jag beklagar, Vladimir. Du gjorde så gott du kunde. (slocknar)

Haake Bär bort honom och låt honom försvinna. Och ni, doktor Rawitz, har ingenting annat att se fram emot än ett högst formellt koncentrationsläger.

(*Även Rawitz förlorar medvetandet.*)

Bär ut honom och låt honom komma med i nästa transport. Vi har en lång kö som väntar.

Scen 2. Tillbaka i rummet.

Rawitz Jag lyckades rymma och ta mig hem till Österrike, varifrån jag sedan måste rymma på nytt.

Madeleine Och hur gick det för henne?

Rawitz Efter två dagar hos Gestapo hängde hon sig. Hon visste verkligen ingenting. De visade liket för mig i ett sista försök att få mig att samarbeta. Men jag var färdig och ingenting att samarbeta med. Jag var ett paket. Det var bara för dem att slå in mig och skicka mig till koncentrationslägret. Där lyckades jag omsider rymma. Det var det enda jag hade att leva för. Jag har fortsatt vara på rymmen sedan dess.

Madeleine Låt oss då rymma bort tillsammans.

Rawitz Vart?

Madeleine Rivieran blir väl bra, till att börja med. Sedan kanske något löser sig.

Rawitz Ja. Det blir krig.

Madeleine Är du säker på det?

Rawitz Det blir oundvikligt. Och jag vill inte att tyskar skall kunna välkomnas av Haake här. Före det måste han bort, och då kan jag kanske tro på att kriget kan undvikas. Att han är här och lever är inseglet på att kriget måste komma.

Madeleine Så du insisterar på att få honom undanröjd.

Rawitz Att han lever och är här är för mig den yttersta oacceptabiliteten.

Madeleine Viktor avråder dig också.

Rawitz Han är väl informerad. Han kan rätt bedöma mina chanser att få honom likviderad.

Madeleine Tala med honom då innan du gör något.

Rawitz Ska vi gå dit tillsammans?

Madeleine Ja, det börjar bli dags. (*De bryter upp.*)

Scen 3. Sheherazade.

Lomonosow Glöm honom, Valdemar. Det är bäst för dig själv. Glöm att du någonsin sett honom. Han har ju ändå inte sett dig.

Rawitz Jag kan inte glömma honom. Det går inte att förtränga. Det faktum att han uppenbarat sig här i Paris nu är en ödets maning att äntligen göra upp. Det känns som en förpliktelse.

Lomonosow Så länge du plågar dig med att tänka på honom får du aldrig någon ro. Du blir sömnlös och osalig. Res bort med Madeleine i stället medan du har henne. Unna dig det korta ögonblick av lycka du har chansen till i denna olyckliga värld.

Madeleine Där hör du, Valdemar. Det är det enda vettiga du kan göra. Viktor tänker bara på din mentala hälsa.

Lomonosow Där nere får du annat att tänka på, och du kanske kommer på ett sätt att komma över dina efterhängsna trauman. Tänk på att det förflutna är dött. Det är bara nuet som gäller och lever.

Rawitz Och hur går det med Madeleine och hennes anställning? Kan ni avvara henne? Riskerar hon att förlora den om hon åker bort?

Lomonosow Om hon kommer tillbaka får hon den tillbaka. Det garanterar jag.

Madeleine Där hör du, Valdemar. Det är fritt fram. Det är säkert. Du behöver inte bekymra dig. Glöm det där monstret. Begrav honom levande. Han är värdelös. Han har ingen talan i detta land.

Lomonosow Han har verkligen ingenting att påstå.

Rawitz Om vi kommer tillbaka och han fortfarande är här då kan jag ta i tu med honom då. Det lovar jag att göra, och då kan ingenting stoppa mig.

Lomonosow Låt ingenting stoppa dig från att resa iväg. Du behöver ta ledigt. Glöm alla dina döda patienter, och lämna de levande i fred.

Rawitz Nåväl, Madeleine. Vi tar risken på vinst och förlust. Vad vi än reser till kan det inte bli värre än här.

Lomonosow Så ska det låta. Låta mig bjuda på en drink för att fira ert vettiga beslut. Arthur, tre Calvados! (*De serveras omgående.*) Skål, mina vänner, för er lyckliga resa!

(*De skålar.*)

Akt IV scen 1. Antibes.

En kaféterrass i ett soldränkt romantiskt landskap vid havet.

Rawitz Vi är här på lånad tid. Detta är vår smekmånad, men den är stulen från ödet, men jag föredrar att kalla den ett lån. Vi kan inte sitta här i våra njutningars rus med vår kärlek försäkrad bortskämda med vårt goda vin och utsökta mat dag efter dag, medan kriget rycker allt närmare i samma takt. Det kan mycket väl bryta ut i morgon, om tyskarna faller för den vansinniga frestelsen att starta det, men de har planerat det i fem år och egentligen bara levt för att få göra om det förra världskriget fast värre. Vi är fast i ödets nät och försöker inbilla oss att våra illusioner bereder oss en frälsning och säkerhet. Men förr eller senare måste vi tillbaka till Paris. Mina pengar räcker inte för evigt.

Madeleine Tala för dig själv. Jag klarar mig alltid.

Rawitz Vad var det för lycksökare du vänslades med i baren?

Madeleine De betyder ingenting. De var just bara lycksökare, som du säger. De ville ha mig med på en utflykt, men jag höll dem stängden. Ingenting att oroa sig för.

Rawitz Men de verkar efterhängsna.

Madeleine Det är alla karlar. De bara är sådana – oförbätterliga. Det är bara att skaka av sig dem. De tröttnar alltid.

Rawitz Jag måste iväg på ett uppdrag här emellan. Tror du att du klarar dig under tiden?

Madeleine Jag klarar mig alltid. Operera du dina patienter. Det är viktigare att de klarar sig än att jag gör det. Jag är redan räddad.

Rawitz Men akta dig för de där lymlarna. Jag skulle aldrig lita på dem.

Madeleine Inte jag heller.

Rawitz   Då beger jag mig, om du ursäktar mig.

Madeleine   Kom snart tillbaka.

Rawitz   Så snart jag kan. (*reser sig, kysser henne ömt på kinden, och beger sig.*)

Madeleine   Så är jag då ensam. Ingen vet när han kommer tillbaka. Det kunde ta dagar ibland i Paris. Jag tål inte att ha tråkigt, och ensamheten är det tråkigaste av allt. Den där utflykten verkade lockande. Det var bara en tur utåt havet och längs med kusten. Det kunde vara hur vackert som helst. Vi får se om de insisterar. Jag parkerar mig vid baren, så får vi se vad som händer. (*bryter upp*)

Scen 2. Baren.

Ett sällskap unga män kommer in med Madeleine.

Jacques   Nå, det var väl inte så farligt?

Madeleine   Det var den underbaraste utflykt jag fått göra i mitt liv.

Jacques   Det var bara försmaken.

Madeleine   På vad då?

Jacques (till bartendern) Whisky. Laget runt.

Madeleine   Ni är generös, min herre.

Jacques   Om man inte använder sina pengar medan man har dem, tar andra hand om dem, i synnerhet om det blir krig.

Madeleine   Tala inte om krig. Det gör Valdemar hela tiden.

Jacques   Är det så han tråkar ut er?

Madeleine   Han tråkar inte ut mig, men han är ganska depressiv och blir bara gemytlig när han dricker.

Jacques   Då behöver han väl dricka hela tiden.

Madeleine   Praktiskt taget.

Jacques   Glöm honom och kom med oss. Vi har alltid roligt, och vi har pengar. Vi kan köra med dig vart du vill. Med mig behöver du inte oroa dig för papperslöshet eller bristande resurser eller solkiga omständigheter. Vi är alltid på gång.

Madeleine   Jag kan inte lämna honom, lika litet som han kan lämna mig.

Jacques   Vad binder dig vid honom? Ni är ju inte gifta.

Madeleine   Och inte lär vi bli det heller.

Jacques Vad lever han på?

Madeleine Han är ju läkare. Han har alltid jobb. Och han tar sitt jobb på allvar. Därför ses vi så litet, då han alltid är efterfrågad.

Jacques Även här i Antibes?

Madeleine Till och med här i Antibes.

Jacques Då måste han vara ovanligt kvalificerad.

Madeleine Ja, det är hans förbannelse. Jacques, vi har haft vårt lilla roliga. Låt det räcka med det. Jag kan inte överge honom.

Jacques Men jag älskar er. Jag är ung och har framtiden för mig och har en förmögenhet.

Madeleine Jag är inte till salu.

Jacques Jag vill rädda er från att vara till salu. En dag kallas er papperslösa läkare bort från er, och då är ni ensam igen, och då kanske ni blir hänvisad till gatan. Ni är vacker och attraktiv så att vem som helst skulle vilja ha er.

Madeleine Och ni är bara en i mängden?

Jacques Nej, jag är seriös. Och dessutom passionerad.

Madeleine Vilken fransman är inte det? Det är det enda man kan lita på med alla fransmän.

Jacques Jag kan ge er ett anständigt liv utan någonting att ångra.

Madeleine Ni erbjuder mig ett liv i sus och dus och tror att det är ett erbjudande som ingenting kan motstå. Men jag kan inte svika Valdemar. Det skulle jag få ångra i så fall.

Jacques Men om han sviker er? (*Madeleine (avslutar drinken)*)

Madeleine Tack för drinken och för sällskapet idag. Vi ses igen en annan gång. (*lämnar*)

Jules Ingen jaktlycka, Jacques?

Jacques Vänta bara. Den där doktor Rawitz är bara en tillfällig räddningsplanka för henne. Jag känner damerna och kan vänta på dem.

Scen 3.

Rawitz Låt oss fara härifrån genast.

Madeleine Tillbaka till Paris?

Rawitz Jag borde aldrig ha ryckt in här. Nu har det börjat ställas frågor. Jag kan inte ha med polisen att göra.

Madeleine Är vi säkrare i Paris?

Rawitz Jo, faktiskt. Det är lättare att gömma sig där. Har man en gång blivit uppmärksammad av myndigheterna är man aldrig mera fri. Får de tag i en skjortflik av dig blir du uppslukad med hull och hår under en så långt utdragen torteringsprocess som möjligt. Så var det redan i Tyskland. Det är livsfarligt att någonsin ha något med någon myndighet att göra. De lever bara på att få slakta sina offer och sedan få lämna dem obegravda efter sig som plundrade skelett.

Madeleine Som du vill. Jag har faktiskt saknat min trygga nattklubb. Där blev man mer lämnad i fred.

Rawitz Vad ville egentligen de där slynglarna med dig?

Madeleine De ville bara ha roligt. De tog mig med på härliga utflykter.

Rawitz Du borde ha tackat nej.

Madeleine Jag var ensam och visste inte när du skulle komma tillbaka. Du vet hur litet jag tål ensamheten. Jag kunde inte tacka nej till litet underhållning.

Rawitz Sådana nyrika spolingar har bara en sak i sikte, och det är ett göra erövringar, helst hela vägen ner i sängen. De är dagsländor som bara lever för att förbruka sina liv så effektivt som möjligt och maximalt utnyttja andra på vägen.

Madeleine Då far vi till Paris, så är vi av med dem.

Rawitz Bra. Slut på semestern och smekmånaden. Tillbaka till rännstenen och de förlorade livens värld av vrakrester.

Madeleine Du är så dyster.

Rawitz Det är verkligheten, Madeleine. Det finns ingen väg ut. Det är bara att genomlida den och göra vad man kan för att underlätta den.

Scen 4. Polisprefekturen i Paris.

Polisen Jag beklagar, *Monsieur le Docteur*, men bestämmelserna är sådana. Vi kommer inte förbi formalismens obönhörliga automatik. Ni måste uppge ert riktiga namn.

Rawitz Vad spelar det för roll? Jag blir ju ändå utvisad.

Polisen Ni har under årens lopp verkat under ett antal olika namn, som Guenther, Rawitz och Wozzek. Men vad var ert ursprungliga namn?

Rawitz Det har jag glömt.

Polisen Försök inte. Men då det står Wozzek i ert nya förfalskade pass så må det då vara Wozzek för tillfället. Kanske andra köper det billigare än vi. Men ni kommer inte undan. Vi blir tvungna att deportera er till Schweiz för sex månader, och kommer ni tillbaka blir det fängelse.

Rawitz Jag hade nästan väntat mig fängelse och straffläger direkt.

Polisen Det föreligger förmildrande omständigheter. Ni räddade faktiskt livet på damen som råkade illa ut, och om ni inte hade ingripit med risk för deportation hade hon dött. Men ert läkarsamvete tvingade er att ingripa, och sedan kunde ni inte nästla er ut ur formaliteterna, då ni som ansvarig läkare för att ha räddat hennes liv måste uppge namn och adress. Ni uppgav falskt namn och adress, då ni uppenbarligen är en politisk flykting, kanske jude från Tyskland, vilket inte är ert fel. Den tyska regimen är ytterst ansvarig som när som helst kan göra sig skyldig till oöverskådliga brott mot mänskligheten genom att starta ett nytt krig, så ni hade alla skäl att försöka skydda er genom anonymitet. Men vi kommer inte undan formaliteterna. Ni blir deporterad till Schweiz. Jag hoppas för er egen skull att ni inte kommer tillbaka.

Rawitz Det är det ingen annan som hoppas.

Polisen Har ni någon öm förbindelse? Kan ni inte ta henne med er?

Rawitz Hon har en lika känslig ställning som jag och har ett tryggt arbete på en nattklubb. Jag kan inte beröva henne den tryggheten.

Polisen Alltså räknar ni med att komma tillbaka.

Rawitz Ja.

Polisen Det har jag inte hört. Jag varnar er. Kriget kan bryta ut när som helst. Ingen går säker i Frankrike, och allra minst ni, om tyskarna kommer hit. De har redan skickat ut spioner att ta reda på vilka flyktingar från Tyskland som verkar här.

Rawitz Jag är medveten om riskerna. Men ett ofullbordat värv måste tvinga mig tillbaka till Paris.

Polisen Vad det än är så kan det bli er undergång.

Rawitz Jag är medveten om det.

Polisen Jag avundas inte en landsflyktig jude från Tyskland som accepterar att han står inför världens mest övermäktiga uppgift.

Rawitz Det gjorde även den korsfäste.

Polisen Nazisterna är värre än romarna. De kommer inte att låta sig kristnas.

Rawitz I så fall kommer de att sluta än värre än romarna genom sin egen självdestruktivitet.

Polisen Ja, jag delar era farhågor att vi står inför ett Harmageddon. Gå nu. Er eskort väntar. (*viftar bort honom. Rawitz går.*)

Scen 5. Sheherazade.

Madeleine kommer till Lomonosow i klubben.

Madeleine Har det ingenting hörts från honom?

Lomonosow Jag har frågat överallt. Han är som uppslukad av jorden.

Madeleine Men något måste ha hänt.

Lomonosow Jag kan bara befara det värsta. Han kan ha åkt fast. Han ringde mig desperat och sade att han blivit tvungen att hjälpa till vid en trafikolycka. Polisen hade då begärt hans namn och adress. Jag fick omedelbart fixa en ny identitet åt honom. Han heter numera Walter Wozzek. Sedan hörde jag ingenting mera. Har han åkt fast för polisen blir han troligen utvisad, och då hjälper det inte att han blir det för att han räddade en kvinnas liv.

Madeleine Typiskt honom. Men jag kan inte vänta på honom och leva i ovisshet. Han måste komma tillbaka. Annars är jag förlorad.

Lomonosow Var lugn. Han kommer tillbaka. Han kommer alltid tillbaka.

Madeleine Men efter hur lång tid? Veckor? Månader? Han vet att jag inte tål att vara ensam.

Lomonosow Du har ju alla dina vänner här. Du behöver aldrig vara ensam. Här klarar du dig och har du ditt uppehälle. Det går ingen nöd på dig. Oroa dig inte för Valdemar, förlåt, Walter. Han reder sig alltid.

Madeleine Men vad ska jag ta mig till!

Lomonosow Försök bara ta det lugnt. Ta en dag i sänder. Vänta på honom, så kommer han desto säkrare.

Madeleine Jag vet att du menar väl och vill trösta mig, men jag kommer bara att oroa ihjäl mig och drivas till vansinne och desperation av nojan. Han måste komma tillbaka inom det snaraste. Annars dör jag.

Lomonosow Ta en Calvados så länge. Stället bjuder.

Madeleine Jag kan inte dricka med honom frånvarande eller närvarande som en dröm. Då börjar jag bara gråta.

Lomonosow Gråt ut. Det hjälper.

Madeleine Tack. Jag ska dränka mina sorger i Calvados. (*får sin drink och dricker. Lomonosow lugnar henne. När han lämnar henne ensam med sin drink lämnar hon så småningom baren och går och sätter sig ensam vid ett bord. Hon får en ny flaska.*)

Servitören Komplimang från Sheherazade. Men ta det lugnt, mademoiselle. Sheherazade behöver er.

Madeleine Det är lugnt, Joseph.

(Hon dricker och förlorar sig i drömmens dimmor)

Så går dagarna förbi i outhärdlig långsamhet, tristess och ensamhet. Om det var någonting jag aldrig kunde stå ut med var det detta – den totala ovissheten i en tom väntan på det okända, tomhetens svarta hål i den bittra saknaden av en kärlek som kanske gått förlorad för alltid. Jag trodde jag kunde lita på honom, och så plötsligt bara försvinner han, enligt Viktor bergtagen av den byråkratiska formalismen, som inte tillåter en läkare att utöva sitt yrke om han är en landsflyktig utan pass. Som om han skulle vara mindre läkare och människa för det. Som om man bara skulle vara en människa om man har papper på det. Så försvinner människovärdet mer och mer i den moderna världen, där maskinerna och byråkratin mer och mer tar över kontrollen över allt mänskligt liv, som drunknar i öknen av sterilitet. Det är den nya sköna moderna Kafkavärlden, där det mänskliga körs över av omänsklighet och sparkas ner i diket och rännstenen, där det får rinna ut i sanden, glömt, föraktat och stämplat som värdelöst. Kan det finnas någon gräsligare värld? Var inte människan skapelsens krona? Vad har hon gjort av sig själv utom fördömt sig själv till självdestruktivitet och morbid dekadans och degenerering så att till slut vilket djur som helst framstår som friskare och mera livsdugligt blott för att det hållit sig till den naturliga friheten, som människan berövat sig själv med våld genom självpåtagen tvångströja av underkastelse under sitt eget omänskliga samhälle?

Hur länge har han redan varit borta. En vecka, två, tiden går och ingenting kan stoppa den, och nu lider även månaderna, två månader har runnit förbi, och jag bara sitter här och väntar utan annan tröst än Calvados, som ingår i mitt rutinprogram. Jag tror aldrig han kommer tillbaka. Han är förvisad för gott, och han har det kanske bättre i Schweiz, där flyktingar utan pass fortfarande kan tas emot och betraktas som människor. Men vem uppenbarar sig i denna konstanta mardröm av tomhet?

Jacques Madeleine! Jag har jagat dig över hela Frankrike! Har du glömt mig? Jag hörde att din doktor blivit utvisad. Har han aldrig hört av sig eller kommit tillbaka?

Madeleine (trött) Nej, han har aldrig hört av sig eller kommit tillbaka. Vad vill du, Jacques?

Jacques Jag har aldrig kunnat glömma dig. Om din doktor blivit av med dig kan jag fortfarande rädda dig. Ett nytt och bättre liv väntar dig hos mig, bräddat med

kärlek och all den passion som du behöver. Jag känner dig. Hela du är bara kärlekstörst.

Madeleine Alla försäkrar mig att han kommer tillbaka. Det brukar han alltid göra. Han har blivit förvisad förut.

Jacques Men du vet inte när. Du har inga garantier. Om han aldrig hört av sig kan han vara död. Hur länge har han varit borta redan? Tre månader?

Madeleine Ja. Tre månader.

Jacques Du kan inte fortsätta så här. Du begraver dig själv levande.

Madeleine Jag har musiken och nattklubben och mina vänner här, allesammans kolleger till mig som andra strandade vrak i landsflykten.

Jacques Var inte så patetisk. Kom med mig i stället. Du förtjänar att ha lite roligt. Du behöver omväxling mot den här dekadenta tristessen.

Madeleine Och tänk om han då kommer tillbaka? Vad ska han då tro om mig som lupit iväg med en sol-och-vårare?

Jacques Han har inte kommit tillbaka på tre månader. Håll dig till fakta, Och jag är ingen sol-och-vårare. Jag menar allvar, och jag älskar dig. Jag är dessutom rik och har en säker ställning. Ingenting är säkrare än den uppriktiga kärleken och passionen. Ge mig och lyckan en chans.

Madeleine Jag tror inte på det, men jag skall ge det en chans.

Jacques Så ska det låta! Kom! (*reser sig, får henne att resa sig, och ledsagar henne bort från bordet och ut från nattklubben. Lomonosow ser betänksamt efter dem.*)

Akt V scen 1.

Samma ställe. Rawitz kommer in.

Rawitz Viktor! Var är hon?

Lomonosow Det har vi undrat om dig i tre månader. Välkommen tillbaka.

Rawitz Är Madeleine inte här längre?

Lomonosow Jag varnade dig från början. Hon var inte att lita på. Jag känner igen damer genast, och min instinkt har alltid rätt. Hon kunde inte vänta längre. Hennes sol-och-vårare från Antibes kom och enleverade henne.

Rawitz (besviken) Det skulle inte ha tagit tre månader. Men jag kunde inte klara det tidigare. Jag trodde hon skulle ha tålamod och vänta. Hon lovade att göra det.

Lomonosow Kvinnor har aldrig tålamod. Det trodde jag du visste.

Rawitz Och du vet inte var hon är?

Lomonosow Tids nog hör hon av sig. Hörde du aldrig av dig till henne?

Rawitz Jag kunde inte. Jag var för isolerad.

Lomonosow Men nu är du tillbaka. Nu finns det ingenting som hindrar.

Rawitz Jag har försökt redan, och tänker försöka varje dag. Men hon är som uppslukad.

Lomonosow Hon kommer att få veta att du är tillbaka. Det är oundvikligt. Då hör hon av sig eller dyker upp här.

Madeleine (dyker upp) Valdemar! Du är tillbaka! Någon hade sett dig! Jag kunde inte tro det, men nu tror jag. *(omfamnar honom och försöker kyssa honom. Han undviker.)* Varför har du aldrig hört av dig?

Rawitz Jag hörde att du var upptagen. Jag kunde inte. Jag var isolerad. Men det tycks inte ha gått någon nöd på dig.

Madeleine Jag kunde inte uthärda ensamheten. Det vet du. Han betyder ingenting. Han var bara en tillfällig bot för ensamheten.

Rawitz Var bor du? Hos honom?

Madeleine Jag flyttar tillbaka till hotellet genast. Jag kunde inte uthärda ett liv utan dig. Vi trodde du var borta för gott.

Rawitz Jag lovade komma tillbaka. Jag håller alltid mina löften.

Madeleine Ja, det gör du.

Rawitz Hurdan är han? Yngre, rikare och säkrare i sadeln än jag?

Madeleine Var inte bitter. Jag glömde aldrig dig.

Rawitz Men du försökte.

Lomonosow Det är bäst ni tar en drink tillsammans. Så får ni berätta varandras öden för varandra under de tre månadernas separation.

Rawitz Sjunger du fortfarande?

Madeleine Naturligtvis. Inte varje kväll, men då och då.

Rawitz Kom då, så går vi och firar min återkomst. *(De går.)*

Lomonosow (ensam) Jag hoppas den där älskaren accepterar att han bara var en tillfällig lösning.

Scen 2. En bistro.

Rawitz och Madeleine sitter tillsammans vid ett bord.

Madeleine Han betyder ingenting för mig, Valdemar.

Rawitz Jag önskar jag kunde tro dig.

Madeleine Föraktar du mig?

Valdemar Jag föraktar ingen kvinna. Det har jag aldrig gjort.

Madeleine Jag tror dig. Kan vi fortsätta där vi blev avbrutna?

Valdemar Jag beklagar att jag blev skjutsad ut ur landet. Det var ingen som ville det och allra minst jag själv.

Madeleine Det var olyckliga omständigheter.

Valdemar Precis. Mitt yrkes förbannelse. Jag måste även rädda liv när nöden så kräver till och med om mitt eget liv riskeras.

Madeleine Du är en läkare med livet som insats.

Valdemar Jag hade tur som kunde komma tillbaka, men det tog tre månader.

(Haake kommer in på stället och tar plats vid ett annat bord på betryggande avstånd. Rawitz ser honom genast men inte Madeleine.)

Madeleine Vad är det, Valdemar?

Valdemar Det är bäst att du går, Madeleine. Vi ses senare.

Madeleine Vad har hänt?

Valdemar En obehörig har fått syn på dig. Jag tänker på din egen säkerhet.

Madeleine Är det Jacques?

(Haake har fått syn på dem och mönstrar dem.)

Valdemar Nej, det är någon som bara jag känner. Risken är att han även känt igen mig. Det måste jag ta reda på.

Madeleine Någon obehaglig gengångare från ditt förflutna?

Valdemar Precis.

Madeleine (reser sig) Då lämnar jag dig ensam med honom. Låt mig inte störa.

Valdemar Det är bara han som kan störa. *(Madeleine går. Hon försöker inte upptäcka den omtalade.)*

Han ser mig. Han känner igen mig. Men han kan kanske inte identifiera mig. Det är ändå fem år sedan.

(Haake har observerat honom och fäst sig vid honom, kommer nu fram.)

Haake Ursäkta mig. Har vi inte setts förut?

Valdemar Det tror jag inte. Jag har aldrig sett er förut.

Haake Ändå är det något bekant över er. Men det kan också vara en ren tillfällighet. Däremot har jag aldrig sett den vackra damen förr som lämnade ert sällskap. Är hon inte sångerska någonstans?

Valdemar Hur kunde ni gissa det?

Haake Jag tror jag har sett henne på en affisch. Hon verkade väldigt charmerande. Är ni bekant med henne?

Valdemar Ja. Jag vet var hon uppträder.

Haake Skulle ni kunna presentera mig för henne?

Valdemar Är ni turist?

Haake Ja, jag är på tillfällig semester. Tyvärr saknar jag kontakter i Paris för att kunna nå fram till Paris berömda skönheter. Tror ni att ni kan hjälpa mig på traven? Jag tycker mig skönja en svag tysk accent i er franska.

Valdemar Jag är tjeckoslovak. Ni hade kanske tur som råkade på mig. Jag har många sådana kontakter.

Haake Vilken tur! Men är ni säker på att vi inte setts förut?

Valdemar Jag har inga tyska kontakter.

Haake Det kanske bara är en *déjà vu*-upplevelse. Jag kanske blandar ihop er med någon annan. Under mitt liv har jag haft med oräkneliga människor att göra.

Valdemar Jag tror er. Vi har alla våra dubbelgångare.

Haake När kan vi träffas? När kan ni presentera er sjungande väninna? Jag slår vad om att hon kan alla de berömda sköna franska chansonerna.

Valdemar Hon har en bred internationell repertoar. Jag är säker på att hon kan sjunga vad ni skulle begära.

Haake Det är precis vad jag önskar.

Valdemar Kom till nattklubben Sheherazade ikväll i Montparnasse. Jag tror hon uppträder där.

Haake Tack. Det ska bli mig ett nöje. *(sträcker fram handen)* Löjtnant Gottwald Haake, till er tjänst.

Valdemar (accepterar handen med någon tvëkan) Men ni är civil.

Haake Jag är på semester. I stället för uniform är jag festligt uppklädd, för att hedra Paris.

Valdemar Walter Wozzek.

Haake Angenämt. Då ses vi i kväll. (*reser sig och går*)

Valdemar Han kände inte igen mig. Här ges det en möjlighet.

Scen 3. Madeleines hotellrum.

Madeleine tar igen sig på sängen, när Jacques bryter in.

Madeleine (*reser sig förskräckt*) Jacques! Vad gör du här?

Jacques Jag kunde inte leva utan dig.

Madeleine Men vad menar du med att bryta dig in hos en dam så där utan vidare?

Jacques Du har sagt att din dörr alltid är öppen.

Madeleine Ja, men ändå! Du vet att Rawitz har kommit tillbaka! Vi kan inte fortsätta som om han fortfarande var borta!

Jacques Var då förnuftig, Madeleine! Vad har du för liv med honom? En landsflyktig som jobbar svart som läkare! Du har ingen framtid med honom. Han har inga pengar, inga möjligheter, inget liv, ingenting! Medan jag har allt att erbjuda dig. Jag har skaffat dig en filmroll. Du kan inte bara förneka dig ditt eget liv!

Madeleine Du är galen, Jacques, galen och hänsynslös.

Jacques I så fall är jag det av kärlek. Jag är förlorad utan dig, Madeleine. Utan dig kan jag bara ta till våld och självmord!

Madeleine Du är desperat. Sansa dig. Jag har bara ett liv, och det är med Valdemar. Jag trodde jag förlorat honom, men när han nu kommit tillbaka har jag inget val.

Jacques Du löper linan ut med honom till ditt eget fördärv!

Madeleine Nej, Jacques, till min frälsning.

Jacques Men han älskar dig inte! Det är jag som älskar dig!

Madeleine Men det är jag som älskar honom. Jag älskar inte dig, Jacques.

Jacques Du kastar bort ditt liv på en dekadent läkare som bara kan gå under. Hur kan du göra det, när du har mig som alternativ, som kan erbjuda dig allt? Du gör mig desperat!

Madeleine Ta det lugnt, Jacques. Vi var bara vänner.

Jacques Nej, det var äkta kärlek från min sida!

Madeleine Men den var ensidig.

Jacques Desto äktare och innerligare.

Madeleine Du vet inte vad kärlek är.

Jacques Vet du det då, som är så frigid?

Madeleine Jag vet det bättre än du, för jag är kvinna. Gå nu, innan Valdemar får se dig här.

Jacques Han får gärna se mig här, så han får se, hur jag älskar dig så mycket mer än han. Men jag ska lämna dig i fred, då du tydligen inte är på humör idag. Men räkna med mig senare!

(Han går lika plötsligt som han kom.)

Madeleine (ensam) Helst inte. Om du bara måste insistera på att komplicera relationer, är jag hellre utan den relationen. Jag hoppas slippa se dig mera. *(återgår till att vila sig på sängen.)*

Scen 4. Sheherazade.

Lomonosow Ta det lugnt, Rawitz. Du har nu din chans, och du får inte sumpas den. Vad som helst, men begå inga misstag. Planera i lugn och ordning, metodiskt och in i minsta detalj, var väl förberedd innan du slår till, och var extremt försiktig.

Rawitz Så du avråder mig i alla fall inte.

Lomonosow Jag vet att det är meningslöst, även om det vore det enda vettiga. Han har inte känt igen dig. Han har glömt dig. Han vet ingenting om dig. Din enda trygghet ligger i att låta det vara så.

Rawitz Nu när jag har chansen kan jag inte sumpas den.

Lomonosow Jag vet. Du kan inte ens glömma honom för Madeleines skull, eller? *(Hon kommer in.)* Det var länge sedan, Mademoiselle Madou. Publiken har längtat efter er.

Rawitz Hon har varit upptagen med sin skådespelare.

Madeleine Det är därför jag kommer, Valdemar. Han hotar mig. Jag är rädd för honom.

Lomonosow På vilket sätt hotar han er?

Madeleine Han är driven till vanvett av sin svartsjuka för Valdemars skull. Han hotar med självmord och med att ta livet av mig.

Lomonosow Det låter ganska typiskt teatraliskt för en skådespelare.

Rawitz Du får skylla dig själv som gav dig i kast med honom. Nu slipper du honom aldrig.

Madeleine Han menar allvar, Valdemar. Han skämtar inte. Jag älskar honom inte, och det gör honom rasande, då han ändå på sitt överspända sätt insisterar på att vara kär i mig. Det är dig jag älskar, Valdemar, och det driver honom vansinnig.

Rawitz Han har inte hotat mig.

Madeleine Han skulle aldrig våga hota en läkare.

Lomonosow Tänk om, Rawitz. Du har din kärlek här, och hon är innerlig och äkta. Du vill riskera allt för din fixa idé's skull. Är det verkligen värt det?

Rawitz Jag bara måste göra det.

Lomonosow Jag vet.

Madeleine Vad är det du måste göra? Du har just lyckats ta dig tillbaka efter att ha blivit utvisad. Vill du då riskera utvisning direkt igen?

Lomonosow Det är mer än utvisning han är beredd att riskera. Han står i beråd att ta lagen i egna händer med risk för sitt eget liv.

Madeleine Säg att det inte är sant.

Rawitz Det är bara något jag måste göra, Madeleine. Jag måste hålla dig utanför till varje pris.

Madeleine Och du riskerar vår relation och ditt liv för denna saks skull?

Rawitz Du har ju din rika skådespelare att trösta dig med om jag skulle stryka med. Skulle han inte rentav ge dig en filmroll?

Madeleine Det är bara dig jag älskar. Kasta inte bort min kärlek.

Rawitz Jag beklagar, Madeleine, men detta är min ensak och min egen plikt.

Madeleine (till Lomonosow) Vad handlar det om?

Lomonosow Det kan bara doktor Rawitz berätta för dig.

Madeleine Jag har aldrig haft några hemligheter för dig. Då borde du vara lika öppen för mig.

Rawitz Du hade din skådespelare. Jag lät dig ha honom. Då borde du också låta mig få sköta mina egna affärer.

Madeleine Är det en kvinna?

Rawitz (skrattar torrt) Naturligtvis inte. Det vet du väl.

Lomonosow Jag har försökt avråda honom, men det går inte. Han måste få löpa sin lina ut. Kanske han kommer fram till andra sidan, men ärligt talat tvivlar jag på det.

Madeleine Ditt straff för att du ständigt lämnar mig ensam, Valdemar, är min skådespelare. Han botar den ensamhet som du inte kan bota. Det är du som drivit mig i hans armar.

Rawitz Som om du inte valde det själv.

Madeleine Du vet att jag inte tål att vara ensam, och du vet att det bara är dig jag älskar.

Rawitz Tack, Madeleine, men detta är en angelägenhet som bara jag kan sköta och som jag måste sköta, då det är min heliga plikt mot en patient som jag inte kunde rädda. *(bryter upp och går)*

Madeleine (till Lomonosow) Kan du inte ge mig någon ledtråd?

Lomonosow Det kan bli krig när som helst. Om det händer kanske det avbryter honom i hans operation. Om det inte händer kanske han lyckas med operationen.

Madeleine Kan han hindra kriget?

Lomonosow Det är kanske det han tror att han kan.

(Scenen fortsätter men förbyts i ett hejdundrande festande, där alla är glada och drumlar och rumlar omkring i ett sanslöst firande – ett avskedskalas. Det håller på ett längre tag med dans och sång och musik och ren karnevalsyra.)

Madeleine (har kommit bort emellan men återkommer nu och försöker orientera sig, finner Lomonosow omsider.)

Vad är det de firar egentligen?

Lomonosow Det är Rolande som skall avresa. Han var god vän med Rawitz och hjälpte honom mycket. Rawitz kunde alltid ta sin tillflykt till Rolandes hotell om något skulle knipa.

Madeleine Det verkar nästan hysteriskt.

Lomonosow Det är hysteriskt. Många lämnar Paris samtidigt. Alla är övertygade om att tyskarna startar krig när som helst. De vill inte vara med om det. De är som råttor som överger ett sjunkande skepp.

Madeleine Men än så länge är det fred. De borde fira freden i stället så länge den varar.

Lomonosow Det är kanske just det de gör. Fredens sista paroxysmatiska krampryckningar. De vill alla bara glömma verkligheten och krigshotet.

Madeleine Men de kan inte glömma tyskarna.

Lomonosow Ingen av dem har någonsin glömt det förra världskriget. Därför är de så väl medvetna om det nya krigets överhängande fara, som de försöker hålla på avstånd genom fylleriets besvärjelser och festandets orgier.

Madeleine Det verkar snarare som en formlig inbjudan till helvetet att sätta i gång.

Jacques (dyker upp) Där är du, Madeleine? Jag har sökt efter dig! Kom med! Alla festar utom du, men du måste också vara med.

Madeleine Men... (*Lyckas inte protestera. Jacques drar henne med sig uti vimlet.*)

(*Rawitz kommer in. Ser sig villrådigt omkring. Upptäcker sedan Lomonosow och kommer fram.*)

Lomonosow Har du klarat av det?

Rawitz Ja.

Lomonosow Hur gick det?

Rawitz Jag vill helst inte tala om det. Här tycks alla festa runt ordentligt.

Lomonosow Rolande bjuder till en sista gång. Han reser i natt. Du borde följa med honom. Kunde du genomföra det?

Rawitz Med lätthet. Jag hade tur.

Lomonosow Då borde du försvinna, eller åtminstone gå under jorden.

Rawitz Det är det sista jag tänker göra. Jag tyckte jag såg Madeleine här.

Lomonosow Hon var här. Hon måste ha försvunnit i yran. Kanske hennes skådespelare kom och hämtade henne. Jag varnade dig för henne från början. En sådan kvinna är det sista man kan lita på. Hon släpper taget vid minsta lilla påfrestning.

Rawitz Ändå är jag ansvarig för hennes liv.

Lomonosow Ditt läkaransvar och dess absurda samvete har alltid satt dig i klistret. Du kan aldrig slappna av. Berätta nu hur det gick.

Rawitz Tack för lånet av bilen. Den blev verktyget. Han satt inne på Osiris. Jag väntade på honom utanför. När han kom var han mycket rund under fötterna och välmående. Jag gjorde mig påmind och erbjöd honom skjuts till det attraktiva hemliga stället med allsköns paradisiska damer, som jag lovat honom. Han var enbart förtjust.

Lomonosow Och han kände fortfarande inte igen dig?

Rawitz Inte en chans. Han somnade bredvid mig, och då körde jag till Bois de Boulogne. Där vaknade han till och tycktes vädra någon fara, då slog jag honom medvetlös med skiftnyckeln, sedan körde jag avsides och lyckades strypa honom

utan att han vaknade. Sedan körde jag långt utanför staden och grävde ner honom i skogen och förstörde allt bevismaterial. De kommer aldrig att hitta honom eller något spår av honom.

Lomonosow I Paris kan vem som helst försvinna hur lätt som helst. Men Gestapo kommer att undersöka saken. Därför borde du hålla dig dold.

Rawitz Jag är färdig med honom. Jag vet ingenting. Jag vill bara glömma hela affären. Sibylla är äntligen hämnad och många andra med henne.

Lomonosow Vad tänker du göra?

Rawitz Vad tror du? (*hugger en flaska och försvinner.*)

Lomonosow Nu är han uträknad för några dagar framåt. När han uppenbarar sig i sinnevärlden igen är han en ny människa. Det hade kunnat vara värre.

(*Scenen följer med Rawitz ut i mörkret, där han frossar i de nyss genomlidna fasorna med sin flaska.*)

Rawitz Så du kände igen mig men kunde inte placera mig, din bov?

(*Haake framträder sittande bredvid honom i det främre bilsätet.*)

Haake Jag är ledsen, men jag kan omöjligt placera er. Hur var namnet?

Rawitz Von Horn.

Haake Javisst ja! Vi var visst goda vänner en gång i tiden! Var det på officersskolan?

Rawitz Nej. Det var senare.

Haake Och ni har visst varit mycket utomlands. Jag har aldrig varit utomlands. Först för två år sedan kom jag utanför Tyskland, och det var bara hit till Paris. Vi drack visst ordentligt tillsammans.

Rawitz Nej, vi har aldrig druckit tillsammans.

Haake Men det måste ha varit något seriöst sammanhang. Nu tror jag att jag kommer ihåg. Var det på Nürnberger Hof i samband med partimötet?

Rawitz Nej, det var inte i Nürnberg. Det var i Berlin.

Haake Berlin? (*konfunderad*) Då måste ni berätta hur det var och vad som hände. Jag har träffat hela världen i Berlin men kan inte placera er. Håll mig inte på sträckbänken längre. Vad var det för sammanhang?

Rawitz På sträckbänken. Det var just på sträckbänken, von Haake.

Haake Ni driver med mig. Gyckla inte med mig, min vän.

Rawitz Jag skämtar inte. Nu måste ni inse vem jag är.

Haake Om det är Gestapo ni menar kan jag omöjligt placera er. Om ni någon gång har förhörts var ni bara en bland tusenden.

Rawitz Ni kallar era metoder förhör? Brutalt slagna till medvetlöshet med krossade njurar, brutna ben, slängda i källare som skräpsäckar, tvingade upp igen till nya tortyrsessioner, ansiktena sönderslagna, testiklarna krossade, kallar ni det förhör? Det hemska kvidandet från alla de som inte längre kunde skrika, den outhärliga ångestklagan mellan halvdödhet och medvetlöshet, sparkarna i magen, gummibatonger och piskor, kallar ni det förhör?

Rör inte era händer! Då skjuter jag ner er genast! Kommer ni ihåg Max Rosenberg som låg bredvid mig i källaren med sin sönderslitna kropp och försökte slå ihjäl sig med att hamra sitt huvud mot cementväggarna för att slippa förhöras mera, och varför? För att han var demokrat! Och Willmann som låg blödande utan några tänder kvar och med bara ett öga efter två timmars förhör, och varför? För att han var katolik och inte kunde tro att er Führer var en sann Messias! Och Riesenfeld vars huvud och rygg såg ut som rått fläsk och som bad oss bita sönder hans artärer då han själv hade fått alla sina tänder utslagna, och varför? För att han var pacifist och vägrade tro att den högsta kulturmanifestationen var bomber, eldkastare och krig! Förhör! Ja, ni förhörde tusentals och ni kommer inte ihåg en enda av dem, för de var inte människor för er utan bara lort på vägen för er till makten, för vilken ingenting fick stå i vägen! Alla vanliga människor var bara i vägen för er, i synnerhet om de hade fräckheten att våga insistera på demokrati och folkrätt, och som sådana onyttiga idioter var det bara för er att utrota dem, som ohyra! Vad gör sådana maktmänniskor som ni i världen utom att fördärva den, metodiskt och konsekvent?

(Haake rör sig inte.)

Det är bra att du håller käften, din förbannade asgubbe, för du har ändå ingenting att säga. Du är bara en usel köttklump, som du behandlade alla dina offer som, fast du är ännu värdelösare, för du har förverkat din rätt att vara människa genom att själv genom metodisk omänsklighet begrava din själ levande, om du någonsin hade någon, vilket du säkert menar att du aldrig har haft, då du måste mena att alla människor bara är själlösa varelser. Men vad är det med dig?

(Rawitz avbryter sig, observerar Haakes livlöshet och undersöker honom.)

Han sover. Han har fallit i sömn, det åbäket, och inte hört ett ord av min predikan. Bra, det underlättar arbetet för mig. Då är det bara att slå ihjäl honom och strypa honom. *(undersöker honom närmare.)*

Men han är död. Hade jag då redan slagit honom medvetlös, och har han då avlidit eller fått hjärtinfarkt? – Nej, det är enklare än så. Jag hade ju redan klarat av honom. Det är min feber och hallucinationer som spelar mig ett spratt, min egen fantasi skenar iväg med mig och ter sig verkligare än någon dröm. Jag måste ta mig samman.

(återkommer till det stora festandet)

Lomonosow Redan tillbaka? Har du redan gjort slut på hela flaskan?

Rawitz Vilken flaska?

Lomonosow Tydligen. Men du verkar ändå tillnyktrad. Kom med då och fortsätt delta i firandet. Här är vi alla pigga och glada.

Rawitz Är Madeleine här?

Lomonosow Nej, hon försvann för länge sedan med den där skådespelaren som hämtade henne.

Rawitz Hon är i fara. Jag känner det på mig.

Lomonosow Hon är säkert hemma. Försök där. Annars är hon säkert i trygga händer.

Rawitz Det är det jag tror att hon inte är.

Lomonosow Jag hoppas du har fel. Hon behövs här.

Rawitz Jag vet. Jag återkommer senare. (*går skyndsamt*)

Lomonosow Jag hade aldrig kunnat lita på henne, och ännu mindre skulle jag lita på den där skådespelaren, allra minst om jag var kvinna. Hur kunde hon falla för en sådan, när hon hade Rawitz?

Scen 5. Madeleines hotellrum.

Madeleine ligger på sin säng.

Jacques sitter vid sängkanten med böjt huvud när Rawitz kommer in.

Rawitz Vad har hänt?

Jacques Hon är skottskadad.

Rawitz Din förbannade klant, vad har du gjort?

Jacques Jag har skjutit henne.

Rawitz Varför? Hur gick det till?

(*Jacques är för bedövad för att kunna svara. Rawitz faller ner vid Madeleine.*)

Madeleine, det är jag. Gör det ont? Vad hände?

Madeleine (matt) Han skulle bara visa sig på styva linan. Han ville visa hur mycket han älskade mig.

Rawitz Jag ser var kulan har gått in men inte var den har gått ut. Men inga viktiga artärer har skadats. Den sitter kvar och fortsätter att vålla skada. Har du ont?

Madeleine Inte mycket, men jag har ingen känsel i högra armen och benet.

Rawitz (till Jacques) Vad skulle detta vara bra för? Var det av possessiv svartsjuka? Men du hade ju henne! Jag stod inte hindrande emellan!

Jacques Men hon älskade inte mig. Hon älskade er.

Rawitz Och därför sköt du henne av ren frustration över att du kunde ha henne men inte hennes kärlek? Hur dum får man vara? Är du sinnessjuk?

Jacques Jag visste inte vad jag gjorde. Skottet gick av av misstag.

Rawitz Och det var inte ens du som höll i revolvern, eller?

Jacques Det var inte meningen.

Rawitz Vet du vad du har gjort? Med din klåfingrighet på revolvern har du lyckats få in en sådan fullträff på henne att ingen hade kunnat sikta bättre! Skottet har gått in i ryggen!

Jacques Är det allvarligt?

Rawitz Hon håller på att förlora känseln i hela kroppen. Ingen kan göra någonting åt detta. Du har mördat henne av misstag.

Jacques Herre Gud!

Rawitz Gud har ingenting med saken att göra. Ge dig iväg! Skaffa en ambulans, genast! Så får hon åtminstone transport till bårhuset.

Jacques (ser sig förtvivalat villrådig omkring, är ifrån sig av förkrossad vanmakt, lämnar nästan som i flykt.)

Madeleine Jag är inte död ännu.

Rawitz Du håller på att slockna.

Madeleine Du räddade mitt liv förgäves.

Rawitz Ändå fick du uppleva någon lycka.

Madeleine Det var den enda lyckan i mitt liv, och den var du.

Rawitz Jag beklagar att jag råkade illa ut så att jag inte kunde fullfölja den.

Madeleine Ett enda ögonblick av lycka och kärlek är en hel evighet.

Rawitz Den är din nu. *(kysser henne varmt)*

Madeleine Tack.

Rawitz Vi är alla strandade vrak, men du har nu lyckan att få komma i hamn. Alla vi andra får fortsätta driva redlöst omkring utan roder.

Lomonosow (kommer in) Jag hörde om olyckan. Hur är det med henne?

Rawitz Hon fick nöjet att dö i mina armar, om det nu var något nöje.

Lomonosow Har du hört nyheten?

Rawitz Vilken nyhet?

Lomonosow Hitler har störtat världen i krig. Han har anfallit Polen, så nu fortsätter det stora världskriget.

Rawitz Vilken klant! Det kriget kan han aldrig vinna. Han har förlorat det i samma ögonblick som han började det.

Lomonosow Men vi är alla utsatta för det, särskilt vi politiska flyktingar.

Rawitz (eftertänksamt) Ja, då blir det koncentrationsläger för min del, men åtminstone inte i Tyskland.

Lomonosow Vi är alla ödets krigsfångar.

Rawitz På livstid.

(Sjukvårdspersonal inträder med bår.)

En skötare Kommer vi för sent?

Rawitz Nej, ni kommer lagom. Hon är redan död.

(Personalen tar hand om den avlidna, och Rawitz lämnas ensam med Lomonosow. Denne tar hand om honom, och de går ut tillsammans.)

Ridå.

Göteborg, 16 Oktober 2022

Essay som efterskrift:

Besök i Ascona

Jag brukade hälsa på honom då och då i Ascona, när han var på det humöret att han sökte sällskap, vilket sällskap som helst, och han hade vant sig med åren vid att jag nästan alltid infann mig i hans mörkaste stunder, när han väntade sig mardrömmar eller något värre, men dessa ögonblick var samtidigt hans ljusaste stunder. Det var då han var som mest sentimental och vågade öppna alla slussarna i sitt hjärta, som minsann höll inne med betänkliga vattenmassor av hela 1900-talets värsta samlingar av massiva lidandesflöden. Han hade ju varit med om allt.

Han kunde då brista ut i oändliga självutjutande monologer, och jag kunde inte förneka för mig själv att jag fann en viss njutning i att då förhålla mig fullständigt tyst och bara lyssna, ty jag kände, att det gjorde honom gott att få släppa på fördämningarna. Vanligen hade de då spätts på med ordentliga massor vin eller rentav sprit, vilket bidrog till förlösningen, som om det var denna extra skvätt som fick fördämningarna att hälsosamt brista.

Det var ju ingalunda ovanligt att folk drack där i Ascona. Han bodde ju nästan granne med en annan stor författare på fallrepet, den mest framgångsrika svenska författaren i sin tid, som bara skrev småländska epos om så primitiva människor som möjligt, vilket gjorde honom oändligt populär lokalt, medan han aldrig nådde utanför sitt Småland eller Sverige, som ur europeisk synpunkt fortfarande var en tämligen utomeuropeisk provins med besynnerliga later genom sin överdrivna välfärd och malligheten däröver.

Men Erich Maria Remarque hade varit regelbunden gäst i Ascona i över 50 år. Han uppsökte dessa berg redan i början av seklet, då Ascona var ryktbart för den antroposofiska rörelsen kring "Monte Verità", vars medlemmar var halvvägs nudister, påstod att det var nyttigt att sola sig och bli solbrända, sprang barfota och var vegetarianer, medan de omfattade en närmast druidisk filosofi eller religion med mycket rustika och egenartade ritualer och kulter – min gamle vän Aleister Crowley byggde vidare på deras landvinningar åt det teosofisk-shamanistiska hållet och satte en ära i att överdriva åt alla håll och överskrida alla gränser – han ville bara leva, och det ville också naturfilosofgänget kring Monte Verità, som i mångt och mycket var en förelöpparörelse till hippierörelsen 50 år senare.

På sätt och vis var dessa naturfilosofpionjärer Erich Maria Remarques första och livs enda kärlek. Det var därför han alltid återvände till Ascona och omgivningarna kring Monte Verità, som om han aldrig kunde släppa sin besatthet av den totala ungdomliga blåögdhets helt förryckta och irrationella totala idealism. Det var kanske det som alltid höll honom i gång och fick honom att klara av de båda världskrigen, i synnerhet det första, som borde ha stukat honom men i stället gjorde honom till den främsta mannen i hela den "förlorade generationen".

Jag vågade försiktigt ställa honom frågan, varför han alltid återvände till Ascona, och vågade undra om det var just för nostalgien efter kolonin Monte Verità. Han

frågade genast: "Var du med på den tiden" Jag kunde då inte förneka att jag hade varit med, om dock bara som gäst, besökare och observatör.

"Därför såg jag dig aldrig. Det var hela världens och framtidens gryning. Det var så vi såg på saken. Alla möjligheter stod öppna för en idealisk framtid, där alla problem kunde likvideras genom sunt förnuft och tolstojansk filosofi, som ju också blev Gandhis riktmärke för livet. Vi hade rätt, och det vi satsade på var en reell möjlighet. Vi kunde förvandla hela världen till ett paradiset. Vi kunde inte se att någonting kunde stå i vägen, då vi betraktade alla politiker som också egentligen enbart hederliga människor av en god vilja, som inte ville någon i världen något ont utan som egentligen bara ville ha fredligt samarbete med alla. Visst var det ju så? Och ändå råkade vi ut för det första världskriget, världens onödige tragedi, som bara slumpade sig genom en serie missförstånd. Den där sommaren 1914 bemödade sig alla om att avvärja en världspolitisk kris, det var en självklarhet att kriget var en lätt sak att undvika, och så satte den där galningen i Sarajevo några kulor i ett harmlöst österrikiskt par, som inte gjorde någon skada eller nytta i världen men bara var odrägligt fåfänga, och så föll alla för fåfängan i att försöka få rätsida på saken, varpå dominokedjereaktionen satte i gång, och oskyldigast av alla var de som egentligen började kriget – tyske kejsaren och tsaren. De ville ha kriget minst av alla, och de satte i gång det.

Under fyra långa mardrömsår såg vi hela världen brinna upp med alla våra illusioner och ideal, så att absolut ingenting blev kvar. Det var som om Gud hade dött, och det var kanske det han gjorde. När kruttröken skingrades efter kriget låg halva Europa uppbränt, halva Frankrike var ett enda stort förhärjat rykande slagfält, och det enda man såg överallt var oändliga begravningsplatser med okända soldater och obegravda lik. Hur kunde någon klara sig och överleva detta över huvud taget? Jag kände mig fullständigt förintad, som om jag och mänskligheten blivit av med vår själ, och det var kanske just vad som hade hänt. Det fanns absolut ingenting kvar, ingenting att kunna bygga någon framtid på, inga ideal, inga illusioner, och det enda vettiga att göra verkade vara att hänge sig åt ett besinningslöst frosseri i nöjen, utsvävningar och laster, bara för att glömma. Och då återvände jag till Monte Verità, bara för att se om det kunde finnas någonting kvar av våra drömmar. Jo, Monte Verità fanns kvar, men människorna var fullständigt borta. Det fanns ingen kvar, och om det fanns några drömmar kvar var de mycket svåra att lokalisera.

Det var då jag började skriva, bara för att i någon form alls bearbeta traumat, som jag upplevde som minst av allt mitt eget men hela Europas. De flesta kände igen sig i mina stämningar, men jag väntade mig aldrig att min traumatiska bok skulle bli en sådan jordskredsseger över hela världen. Alla kände igen sig, Romain Rolland, Stefan Zweig, Hemingway, bröderna Mann, alla Tysklands och Frankrikes författare, alla kände sig hemma i min bok och delade min förkrossande desillusion och besvikelse över livet och mänskligheten, och plötsligt såg jag, att här fanns ändå något man kunde bygga på: erfarenheten. Så jag fortsatte att skriva.

Sedan blev det ju om krigarnas svårighet att återvända till jordelivet, till ett liv som aldrig mer kunde bli riktigt mänskligt, och några böcker till, och så kom den där

erbarmliga österrikiska korpralen fram och trodde att han kunde åtgärda traumat med att insistera på att göra om det fast bättre.

Vi förbryllades alla av hans fenomen som personlighet, att han nästan genom ett slags trollbindande hypnos fick alla med sig utan kritik eller invändningar, fastän alla visste att det var fullständigt vansinnigt. Det var råttfångaren från Hameln, och människorna hade genom det första världskriget förvandlats till råttor och barn. De gick på och följde vad som helst, de galna kommunisterna, de galna fascisterna, och de galnaste av alla, nationalsocialisterna, som trodde att de kunde befria hela mänskligheten från alla dess laster och brott med att ge judarna skulden för dem.

Inte ens någon av oss vände oss direkt emot honom. Han var för absurd, för överklig, för irrationell, vi vägrade helt enkelt ta honom på allvar, medan vi alla fascinerades av honom som fenomen, Thomas Mann, som ändå alltid i hjärtat var nationalist, Stefan Zweig, som försvarade att han aldrig angrep nazisterna med att han förstod dem, Carl Gustav Jung, som helt kallt konstaterade att Hitler bara gav uttryck för vad alla tyskar tänkte efter Versaillesfredens omänskligt överdrivna förödmjukelse med tio års landsplågor som resultat, medan egentligen bara Einstein genomskådade Hitler från början och såg vilka oöverskådliga konsekvenser en sådan politik kunde få. Men i stället för att våga vända sig emot honom, någon av oss, valde vi alla att fly utomlands, bröderna Mann, Stefan Zweig, Einstein, Feuchtwanger, Brecht, Freud, alla lade vi benen på ryggen och sprang som rädda harar för att somliga av oss hellre förgås i exilen än våga konfrontera Hitler, vilket bara några få beundransvärda musiker vågade göra, som trotsade ödet med att insistera på att ändå stanna hemma, som Richard Strauss och Wilhelm Furtwängler.

Jag kan aldrig nog beundra dessa musiker som bara fortsätter hålla på att fela på sina instrument vad som än händer i världen och stå ut med bombräder och eldsvådor och flyganfall med skriande sirener utan att röra sig ur fläcken så länge deras konsert ännu inte är avslutad. De var mycket modigare än vi feiga författare, som bara flydde och gömde sig."

"Thomas Mann vågade från utlandet propagera mot nazismen."

"Inte förrän han var i Amerika och hade hela Amerika med alla dess tyskar bakom sig. Samma med Einstein. De hade aldrig vågat vända sig mot Tyskland utan Amerika i ryggen. Det var inte modigt. Det var opportunt. Då var Stefan Zweig modigare, som principiellt vägrade använda ordet som politiskt vapen – det var för heligt för honom, och jag delade den inställningen men var fegare än honom."

"Hur så?"

"Han vågade ändå fortsätta skriva och stå för sin humanism. Han skrev ju 'Die Welt von Gestern' som sin tids viktigaste tidsdokument och något av en humanistisk bibel, medan jag bara drack."

"Men du överlevde."

"Det krävdes inte mycket mod för det. Det krävdes betydligt mera mod för vad Stefan Zweig gjorde. Ändå vågar jag påstå att han gjorde fel."

"Du tänker på hans självmord."

”Han gav upp. Han lät sig deprimeras. Han lät sig bli offer för kriget. Han var ingen soldat och gav upp kampen utan strid i stället för att stanna och slåss. Ändå tror jag att han redan skönjde ett slut på kriget. Det var ju 1942 det började vända.”

”I februari 1942 stod tyskarna på höjden av sina framgångar, och japanerna triumferade genom Singapores fall.”

”Och en vecka efter det begick Stefan Zweig självmord i ett slags intellektuell protest mot att världen lät sig gå under, i ett slags andens protest mot den materiella världsordningens fullständiga urspårning och skenande åt helvete, och frågan är om inte just hans självmord blev utgångspunkten för vändpunkten. Därigenom skärpte sig alla världens intellektuella ledare, de som fanns kvar, Einstein och Churchill, Bertrand Russell och några till, och samtidigt gjorde ju nazismen fullständig moralisk bankrutt genom Wannseekonferensen och genomförandet av systematisk förintelse av judarna, världens vansinnigaste brott och jämförbart bara med den katolska inkvisitionen, som var en barnkammare i jämförelse.”

”Och ändå menar du att han gjorde fel?”

”Han insåg inte sitt ansvar som världens mest uppburna och översatta författare. Det kan bara försvaras med att han var så deprimerad, men också det hade kunnat avhjälpas. Alla självmördare kan räddas bara med att de får någon att tala med när de mår som sämst. Det är för att de inte har det som de begår självmord. Stefan Zweig var helt isolerad i sin villa ovanför Rio de Janeiro medan hans husvärd ville ha ut honom och umgicks med nazistsympatier, så han kände sig helt enkelt inte längre önskvärd i livet, och ingen av hans vänner fanns i närheten – vi var ju alla förskingrade.

Hans flykt var närmast tragisk i sin paniska förtvivlan. Han hade aldrig behövt lämna Österrike. Han hade kunnat stanna kvar som Richard Strauss och Wilhelm Furtwängler – tyskarna hade aldrig vågat röra honom av respekt för hans kultur. Han försökte inrätta sig i England och planerade ett besök i Sverige på inbjudan av Pennklubben – om han accepterat den inbjudan hade han varit räddad, för det fanns många österrikare i Sverige, och det landet höll sig utanför kriget. Men av någon anledning valde han att fara längre bort i stället. Han hade varit i Brasilien tidigare, och det var väl någon nostalgi och sentimentalitet som drog honom tillbaka – han trodde kanske att han kunde återfinna något av den entusiasm han inspirerats till där under 30-talet inför det landets otroliga framtidsmöjligheter. Han var kanske också rädd för att få det för bra i Sverige – han var ju oerhört ryktbar och högt uppburen där genom kanske de bästa översättningar av honom som har gjorts, han kanske rentav hade kunnat få Nobelpriset, men han var rädd för utmärkelser. Han ville inte ha dem utan ville stå på sin egen grund. Och vad är Nobelpriset, världens högsta litterära utmärkelse? Det är ju aldrig de bästa författarna som får det utan bara de som ett koteri akademiker finner lämpligast och opportunist under omständigheterna – de tar hänsyn till politik, nationalism, ekonomi, social ställning och alltför mycket annat som ingenting har med litteratur att göra, och därför har så många värdelösa akademiker fått priset som fallit fullständigt i glömska, medan författare som Tolstoj, Jules Verne, Mark Twain, Henrik Ibsen, Joseph Conrad, Jack

London, Somerset Maugham och andra självklara världsförfattare kommer att leva för evigt.”

”Var Thomas Mann och Romain Rolland inte värda det?”

”Romain Rolland fick det för sitt engagemang för fredsrörelsen under första världskriget. Det var opportunt. Varför Thomas Mann fick det har jag alltid undrat. Han kanske bara fick det för att det var dags att ge det åt en tysk. Hans massiva romaner är fruktansvärt långtråkiga.”

”Är dina bättre?”

”Jag skriver inte för att skriva litteratur. Jag har inte skrivit mycket, och jag skriver gärna så lättfattligt som möjligt, bara för att få ge uttryck åt mina känslor och stämningar. Mina böcker är inte märkvärdiga. Jag ger inte mycket för dem. Den första gav mig ett levebröd, och det är jag tacksam för.”

Vi avbröts ett ögonblick av ett högljutt skrålade från ett annat av husen intill, där det tydligen pågick en fest med mycket skålade och sjungande.

”Det är den svenska författaren. Han är sitt lands mest populära romanförfattare, och han har blivit rik på sina böcker men får liksom jag svårare och svårare för att skriva, så han är inte sämre än att han dricker och festar i stället. Errol Flynn visade vägen. När han inte längre kunde göra väl ifrån sig inom sitt yrke festade han ihjäl sig och hade åtminstone roligt hela vägen.”

”Och Monte Verità? Finns det något kvar av det, anser du?”

”Ärligt talat, min vän, så tror jag aldrig det tar slut. Det började på nytt på ny kula med nya rörelser efter första världskriget, efter andra världskriget krävdes det en något längre andhämtning innan vi kunde sätta i gång igen, men det händer nu. Se vad som händer i Amerika, proteströrelsen mot Vietnamkriget, alla dessa unga naturmänniskor som klär sig i fantastiska kläder och färger och låter håret växa... Monte Verità kommer att överleva oss alla, hur desillusionerade vi än blir, och hur bittert självdestruktiva vi än är i vår hjälplöst begränsade mänsklighet. Mera vin, min vän? Vi har mycket kvar i flaskan att dricka, och det finns fler när den är tom.”

Han höjde sitt glas, och det var en ära för mig att få skåla med honom.

PS. Erich Maria Remarque kunde köpa sin Villa Monte Tabor i Ascona 1931 efter sina framgångar med "På västfronten intet nytt", vilket vackra hus blev hans hem för resten av hans liv. Efter hans död 1970 uppstod det småningom problem med underhållet, men villan tycks ha kunnat räddas 1979 genom stiftelser och insamlingar – det finns mycket om detta på nätet – sök på Remarque Monte Verità. Alla hans dryga dussin romaner finns översatta till svenska. Värt att notera är även att hans tredje och sista fru var Paulette Goddard, före detta Charlie Chaplins andra hustru. Kollektivet kring Monte Verità fungerar fortfarande och har under sin mer än hundraåriga historia utvecklats till ett mångomfattande kulturcentrum för internationella konferenser och sammankomster på akademisk nivå för kultur och forskning.